4. Befolkning og arbeidsinnsats

En svært høy arbeidsinnvandring har vært den viktigste årsaken til sterk vekst i folketallet og arbeidsstyrken i de siste årene. Yrkesdeltakingen blant eldre har økt svakt, men det er for tidlig å si hvor mye av dette som skyldes pensjonsreformen. Andelen under utdanning har variert lite etter en kraftig ekspansjon i utdanningssystemet fram til 2002. Svake tall for gjennomstrømming og fullføring av både videregående og høyere utdanning indikerer rom for mer effektiv tidsbruk i denne livsfasen. Andelen trygdemottakere i aldersgruppen 16-66 er relativt høy i Norge, men korrigert for endringer i alderssammensetningen har den har ikke økt i de siste årene.

4.1. Befolkningen

Folkemengden økte kraftig også i 2012. Veksten var på 1,3 prosent, eller 65 400 personer, så vidt lavere enn rekordveksten i 2011. Vi må ellers helt tilbake til 1920 for å finne en høyere prosentvis vekst i folketallet.

Antall fødte i 2012 var drøyt 18 000 høyere enn antall døde. Det skyldes delvis at fruktbarheten i Norge fortsatt er relativt høy. Samlet fruktbarhetstall gikk riktignok ned fra 1,88 barn per kvinne i 2011 til 1,85 i 2012, men dette er likevel langt over det europeiske gjennomsnittet på rundt 1,5 barn per kvinne. I tillegg lever vi stadig lenger. I 2012 økte den forventede levealderen for menn med nesten et halvt år (til 79,4 år). Det er historisk sett en kraftig økning. For kvinner var levealderen uendret på 83,4 år.

Figur 4.1. **Fødte, døde, innvandring, utvandring og befolkningsvekst. 2000-2012**

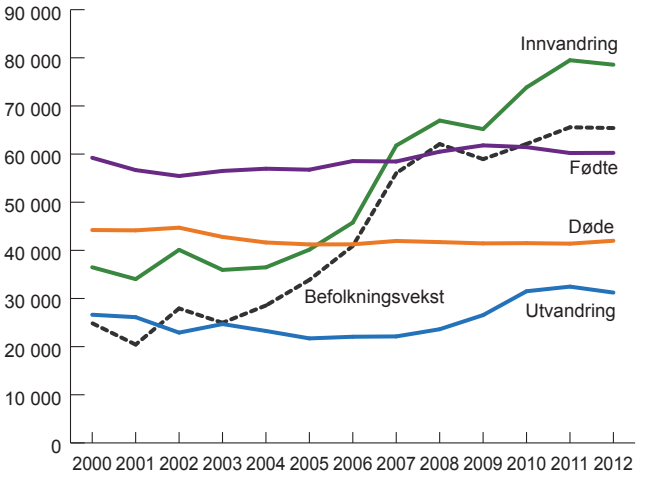

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Folkemengd og kvartalsvise befolkningsendringar.

Den klart viktigste årsaken til befolkningsveksten er imidlertid en fortsatt svært høy innvandring. I 2012 innvandret 78 600 personer til Norge. Det er litt færre enn i rekordåret 2011, men siden det også var færre som utvandret i 2012 enn i 2011, ble nettoinnvandringen rekordhøy på 47 300, 300 mer enn i 2011. Dette tilsvarer 72 prosent av veksten i folkemengden.

Polske statsborgere er fortsatt den største gruppen av innvandrere som kom i 2012, men som figur 4.2 viser, har denne innvandringen gått ned etter 2008. Også innvandringen av svenske og litauiske statsborgere gikk ned i 2012, mens det var en klar økning i somaliske statsborgere som kom til Norge.

Stadig flere statsborgere fra de kriserammede landene i Sør-Europa innvandrer til Norge, men disse tallene er fortsatt små sammenlignet med annen innvandring (se figur 4.3). 1 400 spanske statsborgere flyttet til

Figur 4.2. **Største innvandringsland i 2012 etter statsborgerskap, utvikling fra 2003**

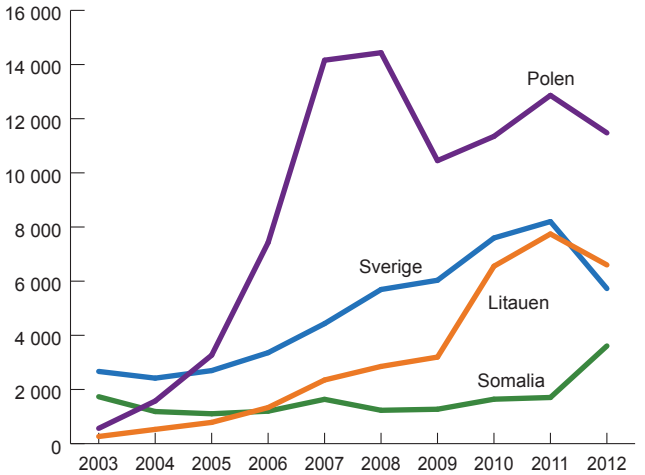

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.3. **Innvandring av statsborgere fra land i Sør- og Øst-Europa. 2003-2012**

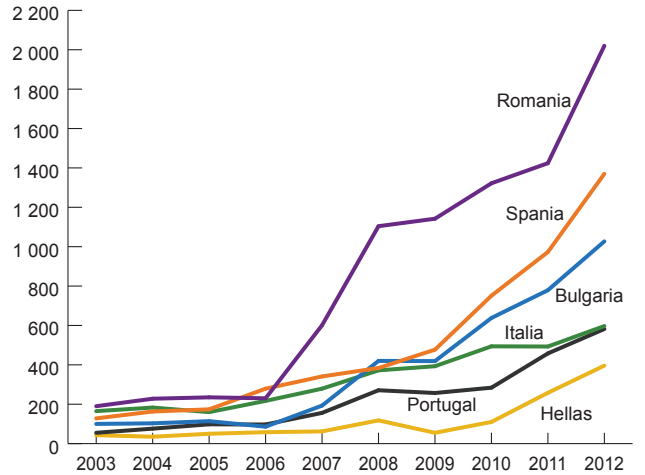

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.4: **Innvandring etter innvandringsgrunn og innvandringsår, ikke-nordiske borgere. 1990-2011**

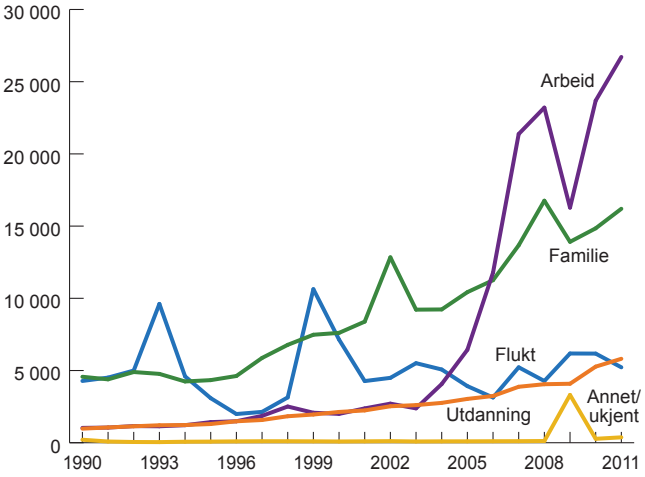

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5. **Innvandring etter aldersgrupper. 2011**

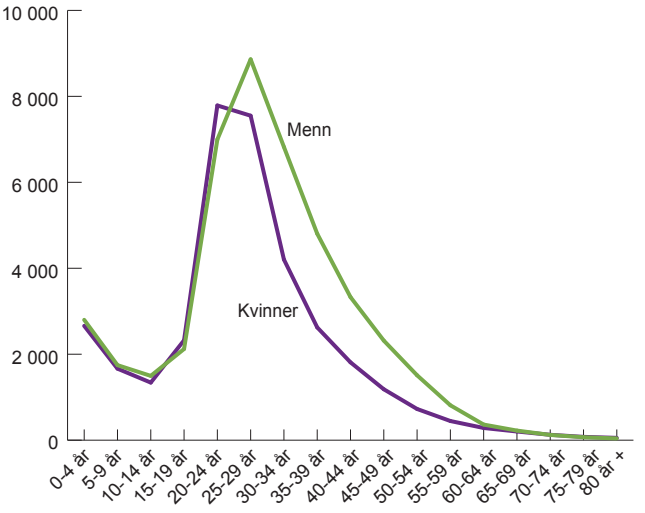

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Innvandring og utvandring.

Figur 4.6. **Utvandring etter aldersgrupper. 2011**

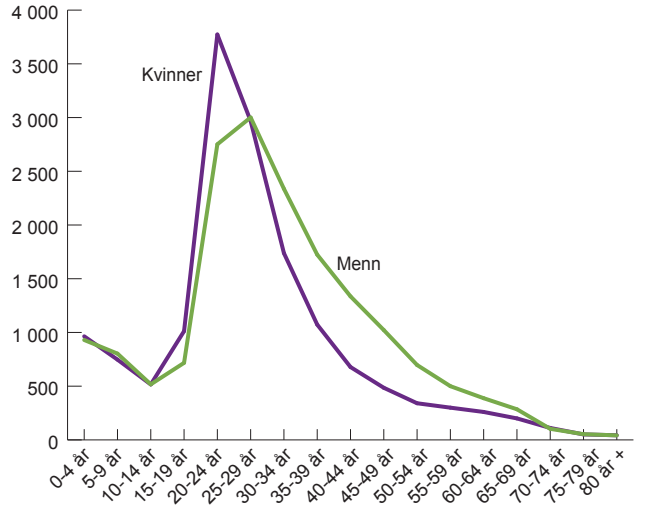

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Innvandring og utvandring.

Norge i fjor, en klar økning fra årene før. Også fra Italia, Portugal og Hellas har det vært økning, men likevel kom det færre enn 600 statsborgere fra hvert av disse landene i fjor.

I fjor fjernet Norge de siste innvandringsrestriksjonene for statsborgere fra Bulgaria og Romania. Som figur 4.3 viser, har det vært en tydelig økning i innvandringen fra disse to landene. I fjor kom over 2 000 statsborgere fra Romania og over 1 000 fra Bulgaria. Det innvandret altså flere rumenere og bulgarere totalt enn spanjoler, portugisere, italienere og grekere til sammen. Og til tross for at det har vært en økning fra samtlige av disse landene, er innvandringen av statsborgere fra både Romania, Bulgaria, Spania, Italia, Portugal og Hellas til sammen fortsatt betydelig lavere enn innvandringen fra Polen alene.

Disse tallene omfatter innvandrere som oppholder seg (eller regner med å oppholde seg) seks måneder eller mer i landet. De som er her i kortere perioder, som for eksempel turister, gatemusikanter, sesongarbeidere eller andre på korttidskontrakter, er ikke med i denne statistikken.

Fordelt på verdensdeler var økningen i innvandringen i 2012 størst fra Afrika, med 2 700 flere innvandrere. Somaliske statsborgere sto for størsteparten av dette. For statsborgere fra Europa som helhet var det en nedgang i innvandringen til Norge på nær 4800, mens det var en økning fra Asia på rundt 900.

Statsborgere fra land utenfor Norden må oppgi innvandringsgrunn når de bosetter seg i Norge. Som figur 4.4 viser, har arbeid vært den dominerende innvandringsgrunnen siden 2007. Mange av de som kommer som familieinnvandrere, kommer dessuten fra de samme landene som har flest arbeidsinnvandrere – Polen og Litauen.

Tall for innvandringsgrunner i 2012 vil bli publisert senere i år. Men tatt i betraktning at det kom færre statsborgere fra Polen og Litauen i 2012 enn i 2011, samt at innvandringen fra det sørlige EU fortsatt er relativt lav, kan vi muligens komme til å se en nedgang i arbeidsinnvandringen for 2012.

Utvandringen har også økt de siste fem årene, om enn ikke like mye som innvandringen (se figur 4.1). I 2012 flyttet 31 200 personer fra Norge, det var 1 200 færre enn i 2011. Andelen som utvandrer er tradisjonelt høyere blant innvandrere enn blant folk som er født i landet, og særlig høy er den for utdannings- og arbeidsinnvandrere som har bodd kort tid i Norge. Siden Norge nå har mange arbeidsinnvandrere med kort botid, kunne man forvente at utvandringen ville øke fra 2011 til 2012. I stedet gikk den altså noe ned.

Alders- og kjønnsfordelingen blant de som inn- og utvandrer er annerledes enn i befolkingen ellers, og likner mer på aldersfordelingen blant innenlandske

flyttere. Som figur 4.5 viser, er det særlig mange som innvandrer i ung voksen alder – over halvparten blant både menn og kvinner er mellom 20 og 35 år. Kvinner som innvandrer, er generelt litt yngre enn menn. Vi ser også at det er relativt mange småbarn blant innvandrerne. Det henger sammen med at mange av de voksne innvandrerne er i en alder der det er vanlig å ha små barn. Også disse tallene er fra 2011, tall for 2012 vil bli publisert senere i år. Kjønns- og aldersstrukturen blant inn- og utvandrere endrer seg imidlertid ikke mye fra år til år.

Utvandrernes kjønns- og aldersfordeling ligner på innvandrernes: Flest i 20- og 30-årene, og litt flere kvinner enn menn i aldersgruppene rundt 20 år (se figur 4.6). Også blant utvandrerne er det en del som tar med seg små barn.

4.2. Yrkesdeltaking

Det har vært en klar vekst i arbeidsstyrken i de siste årene, og mesteparten kan forklares med økt innvandring. Samtidig har størrelsen på årskullene som kommer inn i arbeidsmarkedet vært større enn kullene som har gått av med pensjon. Arbeidsstyrken er definert som summen av de sysselsatte og de arbeidsledige. Ifølge Statistisk sentralbyrås Arbeidskraftundersøkelse (AKU) var den samlede arbeidsstyrken blant landets bosatte i 2012 kommet opp i 2 677 000 personer regnet som årsgjennomsnitt. Veksten på 48 000 personer sammenlignet med 2011 var en del høyere enn gjennomsnittet for årene 2000 til 2012. I alt vokste arbeidsstyrken med 327 000 i denne perioden.

Yrkesdeltakingen uttrykker andelen av en befolkningsgruppe som er i arbeidsstyrken. Den samlede yrkesdeltakingen for både menn og kvinner endret seg lite fra 2011 til 2012. Hvis vi ser bort fra en midlertidig topp i yrkesdeltakingen i 2008 som følge av høykonjunktur og sterkt press i arbeidsmarkedet, har den samlede yrkesdeltakingen for kvinner holdt seg konstant siden århundreskiftet, mens det har vært en svakt synkende tendens for menn. Det er imidlertid noen nyanser i utviklingen avhengig av alder.

Yrkesdeltakingen for aldersgruppen 15-19 år har vist en synkende tendens det siste tiåret, både for menn og kvinner. Dette skyldes at størsteparten av ungdomskullene nå går på videregående skole. Likevel er yrkesdeltakingen slik den er definert i AKU i overkant av 40 prosent for aldersgruppen samlet. Konjunkturutviklingen slår spesielt ut i

Tabell 4.1. **Arbeidsstyrken etter kjønn. 1 000 personer**[1]

	2000	2005	2010	2012
Menn	1 258	1 272	1 378	1 419
Kvinner	1 092	1 127	1 224	1 259
I alt	2 350	2 400	2 602	2 677

[1] Om lag 7 000 av økningen fra 2000 til 2012 kan tilskrives omleggingen av AKU i 2006.
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Figur 4.7. **Yrkesdeltaking for menn og kvinner, 15-74 år. Prosent**

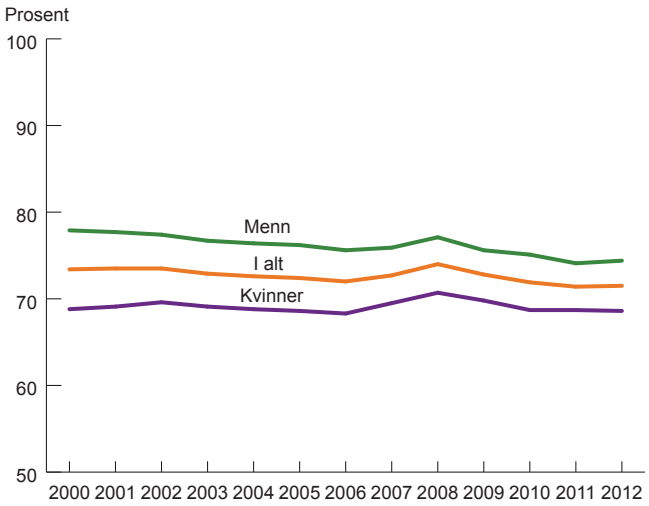

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Figur 4.8. **Yrkesdeltaking for menn i ulike aldersgrupper. Prosent**

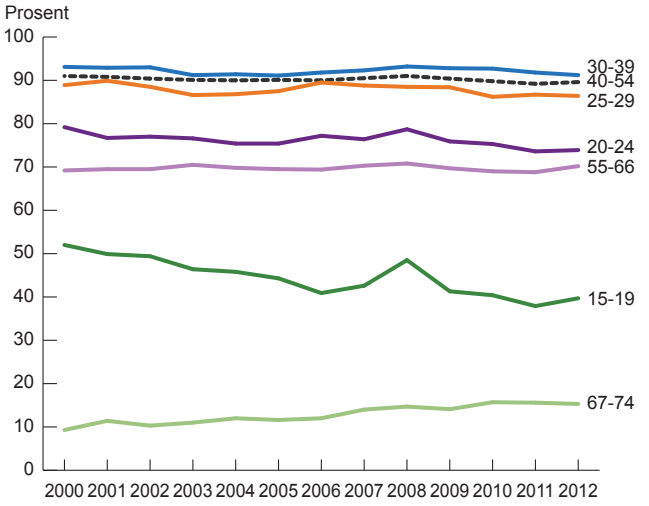

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Figur 4.9. **Yrkesdeltaking for kvinner i ulike aldersgrupper. Prosent**

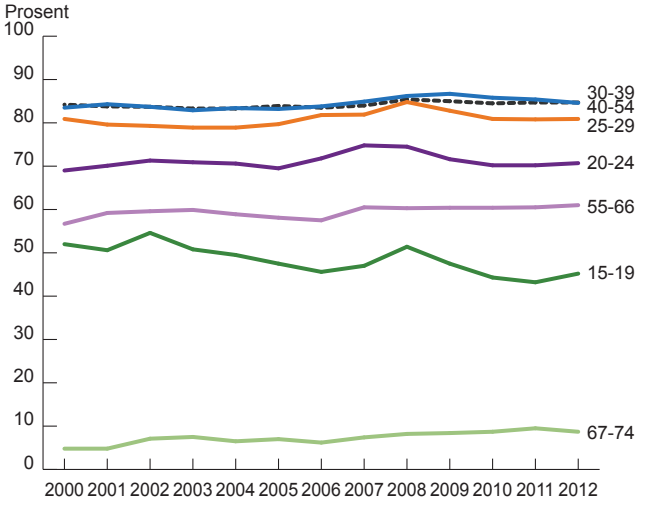

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Figur 4.10. **Arbeidstakere etter alder. Prosent av befolkningen i samme aldersgruppe. Bosatte 60-74 år. 2. kvartal 2008-2012**

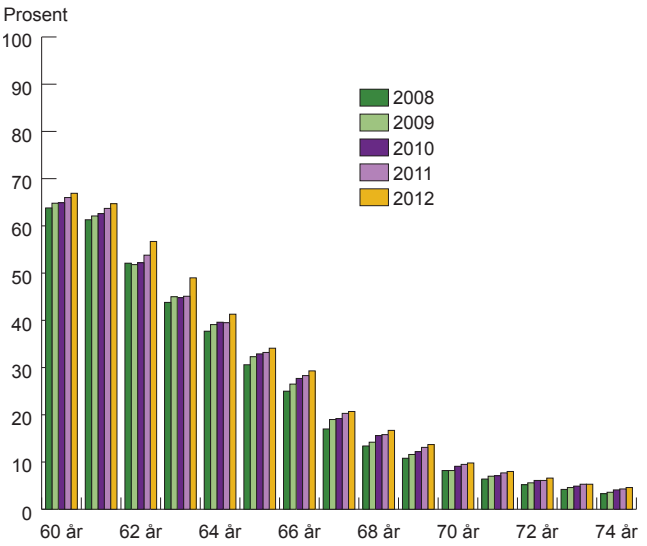

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsettingsstatistikk.

yrkesdeltakingen for ungdomsgruppene som viste en markant topp under høykonjunkturen i 2008. For aldersgruppen 67-74 år har yrkesdeltakingen vist en svakt stigende tendens siden århundreskiftet for både menn og kvinner. Dette kan delvis forklares ved at andelen av de yngste innen gruppen har økt på bekostning av andelen for de eldste. For andre aldersgrupper har det bare vært små endringer i yrkesdeltakingen siden 2010.

Et av siktemålene med pensjonsreformen som ble innført fra 1. januar 2011, har vært å stimulere eldre arbeidstakere til å utsette pensjoneringen. Både utvalgsundersøkelsen AKU og registerinformasjon viser en gradvis økning i yrkesdeltakingen for de aktuelle årskullene. Tendensen til økende yrkesdeltaking startet imidlertid før reformen ble innført i 2011, slik at den isolerte effekten av pensjonsreformen ikke er avklart. Samtidig har yrkesdeltakingen for aldersgruppene 60 og 61 år, som ikke er direkte omfattet av pensjonsreformen, også økt. Økningen for årsklassene 62 – 64 år ser ut til å være noe større i 2012 enn i 2011. Det er ingen nevneverdige forskjeller mellom menn og kvinner eller etter utdanningsnivå. Mens effekten ikke er stor for arbeidstakere i offentlig sektor, er økningen klarere for sysselsatte i privat sektor.

Yrkesdeltakingen er høy i Norge sammenlignet med de fleste andre land. Dette gjelder spesielt for kvinner hvor yrkesdeltakingen for aldersgruppen 15-64 år i 2011 lå hele 14 prosentpoeng over gjennomsnittet for OECD. Høy yrkesdeltaking blant kvinner i de skandinaviske land har sammenheng med at omsorgen for barn og eldre i stor grad er flyttet fra familien til offentlig sektor. Den samlede yrkesdeltakingen for gruppen 15-64 år i Danmark og Sverige lå i 2011 henholdsvis 1 og 2 prosentpoeng over den norske. Yrkesaktiviteten i Nederland, Tyskland og Storbritannia er heller ikke langt unna den norske, mens land som Finland, USA og Japan ligger litt lavere.

Yrkesdeltakingen i Norge, Sverige og Danmark er også høy sammenlignet med OECD-gjennomsnittet når det gjelder aldersgruppen 55-64 år. Også her er avviket spesielt stort for kvinner hvor Norge i 2011 lå hele 18 prosentpoeng over OECD-gjennomsnittet. Den tilsvarende forskjellen for menn i denne aldersgruppen var på 6 prosentpoeng. Mens yrkesdeltakingen for gruppen 55-64 år i Sverige ligger klart over den norske, ligger danskene klart under. Dette gjelder både menn og kvinner.

4.3. Arbeidstid

Mens yrkesdeltakingen i Norge er høy sammenlignet med OECD-gjennomsnittet, er den gjennomsnittlige arbeidstiden per sysselsatt klart lavere. En høy deltidsandel i Norge er en medvirkende årsak til dette. Imidlertid avviker ikke deltidsandelen i Danmark, Storbritannia, Tyskland og Japan i særlig grad fra den norske. Nederland er det landet i OECD som har klart

Tabell 4.2. **Yrkesdeltaking, deltidsandel og arbeidsledighet i utvalgte OECD-land. Prosent**

	Yrkesaktive i prosent av befolkningen 15-64 år			Yrkesaktive i prosent av befolkningen 55-64 år			Deltidssysselsatte i prosent av sysselsatte i alt	Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner		
	Årsgjennomsnitt 2011						November 2012	
Norge	78,0	80,1	75,8	70,5	73,9	66,9	20,0	3,5
Danmark	79,3	82,3	76,1	63,2	68,3	58,0	19,2	7,9
Finland	75,1	77,5	72,7	60,9	61,4	60,5	12,7	7,9
Sverige	80,3	82,7	77,7	76,0	80,1	72,0	13,8	8,1
Frankrike	70,4	74,7	66,1	44,3	47,1	41,8	13,6	10,5
Italia	62,3	73,1	51,5	39,5	50,7	28,9	16,7	11,1
Nederland	78,4	83,6	73,1	58,5	68,6	48,4	37,2	5,6
Spania	74,7	81,5	67,9	52,3	63,7	41,7	12,9	26,6
Storbritannia	76,5	82,7	70,4	59,6	68,6	51,0	24,6	7,8
Tyskland	77,2	82,6	71,8	64,0	71,7	56,7	22,1	5,4
USA	73,3	78,9	67,8	64,2	69,3	59,5	12,6	7,8
Japan	73,8	84,4	63,0	68,2	83,1	53,7	20,6	4,1
OECD	70,6	79,5	61,8	57,8	67,6	48,5	16,5	8,0

Kilde: OECD Employment Outlook 2012: Statistical Annex, og OECD Labour force statistics.

Figur 4.11. **Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid for menn og kvinner. Timer per uke**

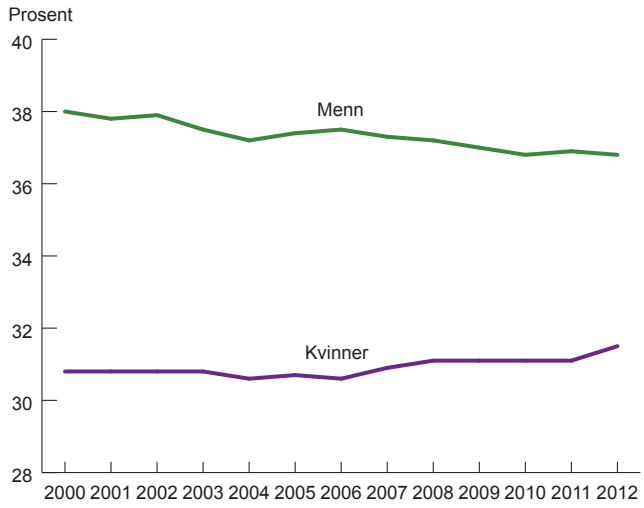

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

høyest deltidsandel. I Sverige var deltidsandelen i 2011 derimot 6 prosentpoeng lavere enn i Norge.

I tillegg til at yrkesdeltakingen for kvinner fortsatt er en del lavere enn for menn, er innslaget av deltidsarbeid også klart større. Mens den gjennomsnittlige avtalte arbeidstiden for menn var på 36,8 timer per uke i 2012, var det tilsvarende tallet for kvinner 31,5. Men også for gjennomsnittlig arbeidstid er det tegn til utjevning mellom menn og kvinner. Sammenlignet med 2000 har den gjennomsnittlige avtalte arbeidstiden for kvinner i 2012 økt med 0,7 timer per uke, mens den har falt med 1,2 timer for menn. Utviklingstrekkene både for menn og kvinner ser ut til å gjøre seg gjeldende så å si uavhengig av alder med mulig unntak av en svak nedgang i gjennomsnittlig arbeidstid for kvinner i aldersgruppen 15-24 år og en svak økning de siste årene for menn i aldersgruppen 67-74 år.

4.4. Innvandrere på arbeidsmarkedet

Innvandringen til Norge, og da særlig arbeidsinnvandringen, har økt kraftig etter utvidelsen av EU østover i 2004. I årene 2011-2012 var bruttoinnvandringen i gjennomsnitt 79 000 personer per år. Dette var om lag 18 800 flere enn gjennomsnittlig antall fødsler i samme periode. Til sammenligning lå bruttoinnvandringen på rundt snaut 20 000 per år i perioden 1971-1985. Selv om en del innvandrere vender tilbake etter få år i Norge, har nettoinnvandringen i både 2011 og 2012 ligget på 47 000 personer mot rundt 10 000 i årene 2000-2005.

Den økte innvandringen har gitt et klart bidrag til veksten i sysselsettingen i løpet av de siste årene. Den siste tilgjengelige detaljerte statistikken over innvandrernes sysselsettingsforhold fra 4. kvartal 2011 viser at tallet på registrerte sysselsatte innvandrere bosatt i Norge var kommet opp i hele 307 000 personer. Veksten fra 4. kvartal 2010 var på hele 32 000, noe som utgjorde over 70 prosent av den samlede sysselsettingsveksten blant bosatte i Norge i denne perioden. Nye arbeidsinnvandrere fra EU bidro mest til denne veksten, men andre mer etablerte innvandrergrupper bidro også. Sammenlignet med 4. kvartal 2004 er økningen på 158 000 personer. I tillegg til sysselsettingen blant bosatte innvandrere var det i 4. kvartal 2011 registrert 71 000 sysselsatte lønnsmottakere på kortidsopphold (og dermed ikke bosatte). Økningen for denne gruppen sammenlignet med 4. kvartal 2010 var bare på 1 700 personer, men hele 42 000 sammenlignet med 4. kvartal 2004.

Generelt avviker ikke sysselsettingsprosentene for innvandrere fra EU-EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand (landgruppe 1) mye fra de tilsvarende tallene for den norskfødte befolkningen. For menn i aldersgruppen 15-29 år var imidlertid sysselsettingsprosenten i 4. kvartal 2011 9 prosentpoeng høyere. Dette har sammenheng med at en større del av de yngre innvandrede mennene arbeider mens de norskfødte i større grad er under utdanning. For kvinner i aldersgruppen 30-54 år ligger derimot sysselsettingsprosenten for innvandrerne fra landgruppe 1 rundt 7 prosentpoeng lavere enn for de norskfødte. Innvandrere fra Europa utenom EU/EFTA, Asia, Afrika, Latin-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand (landgruppe 2) har imidlertid en langt lavere sysselsettingsprosent enn de norskfødte. Det gjelder spesielt for kvinner, og for aldersgruppen 30-54 år er avviket hele 27 prosentpoeng. Men sysselsettingsprosenten for menn fra landgruppe 2 er også vesentlig lavere enn for de norskfødte i alle aldersgrupper. Forskjellen mellom landgruppe 1 og 2 må ses på bakgrunn av at gruppe 1 domineres av arbeidsinnvandrere, mens flyktninger i hovedsak befinner seg i landgruppe 2.

Tabell 4.3. **Sysselsatte innvandrere etter landbakgrunn og kjønn 4. kvartal 2011. 1 000 personer**

	Menn	Kvinner	I alt
Landgruppe 1	101	63	164
Landgruppe 2	72	70	143
Ikke-bosatte	58	13	71

Landgruppe 1: EU-/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand
Landgruppe 2: Europa utenom EU/EFTA, Asia, Afrika, Latin-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Sysselsettingsstatistikk for innvandrere.

Tabell 4.4. **Sysselsatte i prosent av befolkningen etter kjønn, alder og landbakgrunn. 4. kvartal 2011**

	Menn			Kvinner		
	15-29 år	30-54 år	55-74 år	15-29 år	30-54 år	55-74 år
Ikke-innvandrere	62,2	87,5	58,1	62,7	84,1	47,6
Innvandrere, gr. 1	71,1	82,1	60,2	63,9	76,9	49,7
Innvandrere, gr. 2	51	65,8	38,1	43,1	57,4	32,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Sysselsettingsstatistikk for innvandrere.

4.5. Alternativer til arbeid

I 2012 var 28,5 prosent av alle personer i aldersgruppen 15-74 år utenfor arbeidsstyrken, det vil si verken sysselsatte eller arbeidsledige. Denne andelen har økt med rundt 2 prosentpoeng siden 2000, men har holdt seg relativt konstant de siste årene. Det er særlig en økt andel under utdanning som har bidratt til å trekke andelen utenfor arbeidsstyrken noe oppover siden århundreskiftet, men økningen har stoppet opp de siste årene. Andelen førtidspensjonister og uføre er også litt høyere enn ved århundreskiftet, mens andelen hjemmearbeidende har blitt halvert. Mange av personene som er under utdanning, arbeidsledige, uføre eller på arbeidsavklaringspenger er delvis sysselsatte.

Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV) har gjennomført beregninger som viser hvor mange årsverk som går tapt på grunn av dårlig helse eller mangel på ordinært arbeid. Beregningene omfatter personer i yrkesaktiv alder (16-66 år) som helt eller delvis er berørt av arbeidsledighet, sykefravær, uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger. I 2011 gikk det til sammen tapt 662 000 årsverk blant de personene som var omfattet av disse ordningene. Dette er en økning på i underkant av 46 000 årsverk sammenlignet med 2005.

Ettersom beregningen er basert på at alle de berørte personene alternativt skulle ha arbeidet heltid, vil den selvsagt overvurdere potensialet for tapte årsverk. Mange syke og uføre har liten arbeidsevne, og mange friske jobber deltid. Poenget med beregningen ligger primært i å følge endringer i tapte årsverk og sammenholde det med personer som mottar helserelaterte ytelser over tid. Økningen i tallet på tapte årsverk sammenlignet med 2005 har særlig funnet sted i den gruppen vi nå definerer som personer med nedsatt arbeidsevne. I 2011 gikk i underkant av 180 000 årsverk tapt blant personer i denne gruppen. Men totalt sett tilsvarer hele økningen fra 2005 til 2011 det som følger av den demografiske utviklingen. Dersom folketallet etter alder hadde holdt seg konstant fra 2005 til 2011, kunne vi ha observert en nedgang i tallet på tapte årsverk med 18 000 i perioden.

Tabell 4.5. **Personer 15-74 år etter arbeidsstyrkestatus og hovedsakelig virksomhet. Prosent av personer i alt**

	2000	2010	2012
Sysselsatte	70,9	69,3	69,2
Deltidssysselsatte under utdanning	4,0	4,2	4,4
Deltidssysselsatte på førtidspensjon/uføre	0,6	0,8	0,6
Arbeidsledige	2,5	2,6	2,3
Personer utenfor arbeidsstyrken	26,6	28,1	28,5
Under utdanning	6,5	8,0	8,0
Hjemmearbeidende	3,0	1,4	1,2
Førtidspensjonister/uføre	8,5	10,0	9,4
Alderspensjonister	7,2	6,7	7,5
Andre	1,4	2,0	2,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Tallet på tapte årsverk i 2011 utgjorde 19,7 prosent av folketallet i aldersgruppen 16-74 år. Dette virker som et høyt tall sammenlignet med de fleste andre europeiske land. Imidlertid er det svært få land som har like høy sysselsettingsandel som Norge. De høye prosentene for personer omfattet av sykefravær, arbeidsavklaringspenger eller uførhet her i landet kan derfor i stor grad forklares med de gunstige norske velferdsordningene som i langt større grad enn i andre land sikrer inntektene for de som er syke eller arbeidsledige.

4.6. Utdanning og tilbud av arbeid

Arbeidskraftens produktivitet har stor betydning for et lands materielle velstand. Den avhenger blant annet av arbeidsstyrkens kvalifikasjoner og ferdigheter. Økt produktivitet var et viktig formål med den kraftige utvidelsen av kapasiteten i utdanningssystemet i de siste tiårene av 1900-tallet. Etter innføringen av 9-årig grunnskole på 1960-tallet, fant det sted en sterk utbygging av videregående skole på 1970- og 1980-tallet. Mens bare litt over halvparten av ungdomskullene deltok i videregående skole på begynnelsen av 1970-tallet, er nå nesten alle omfattet. Elevtallet i videregående skole (utenom lærlingene) var ved utgangen av 1. oktober 2012 kommet opp i rundt 200 000, mot bare rundt 60 000 på begynnelsen av 1970-tallet.

Selv om nesten alle nå starter i videregående opplæring etter endt grunnskole, er det langt fra alle som fullfører. Blant dem som startet i videregående opplæring høsten 2005 var det bare 61 prosent på yrkesfaglige utdanningsprogrammer som hadde fullført i 2011, mens gjennomføringsgraden på de studieforberedende utdanningsprogrammene etter fem år var 84 prosent. Ikke alle av dem som avbryter utdanningen begynner å arbeide i stedet. Tall fra 2012 basert på AKU viser at 2,1 prosent av personene i aldersgruppen 15-19 år verken var i arbeid eller utdanning, mens det tilsvarende tallet for aldersgruppen 20-24 år var på hele 8 prosent. På grunn av 4 års normert tid i videregående fagopplæring samtidig som en del av de voksne med bare grunnskoleutdanning fra tidligere nå også gjennomfører utdanning på videregående nivå, har gjennomsnittlig tid i videregående utdanning ligget på rundt 4 år siden begynnelsen av 1990-tallet.

For høyere utdanning var det spesielt i årene fra 1985 og fram til 2002 at det fant sted en kraftig utbygging. Per 1. oktober 2011 var det registrert om lag 236 000 studenter i høyere utdanning. Dette er nær en fordobling siden 1990 og rundt 3 ganger nivået fra 1970-tallet. Økningen i studenttallet har gjort seg langt sterkere gjeldende for kvinner enn for menn. Før 1980 var det flere menn enn kvinner som studerte. Figur 4.13 viser et alternativt mål for det samlede studenttallet ved å summere de aldersspesifikke utdanningstilbøyelighetene. Dette gir gjennomsnittlig antall år som student for hele befolkningen. I 1974 var antall år i høyere utdanning for en gjennomsnittlig mann 1,3 år og 0,95 år for en gjennomsnittlig kvinne. På grunn av den økte

Figur 4.12. **Gjennomføring i videregående opplæring etter studieretning og normert tid + to år for de som startet i 2005. Prosent**

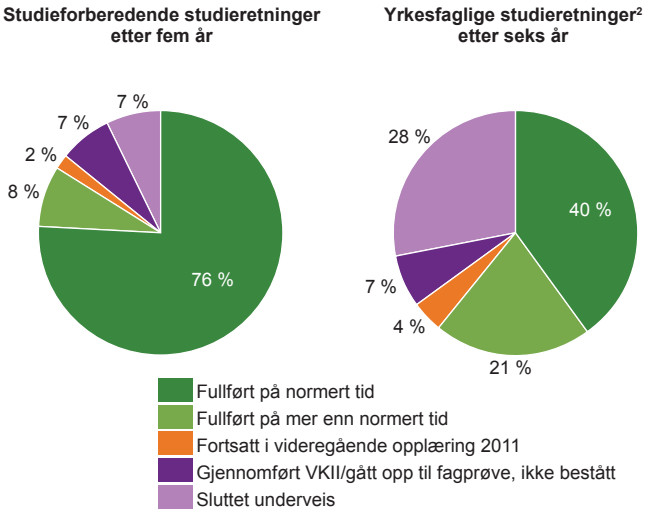

[1] Gammel struktur.
[2] Normert tid for enkelte lærefag er på mer enn fire år.
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Utdanningsstatistikk

Figur 4.13. **Gjennomsnittlig antall år i videregående og høyere utdanning for menn og kvinner**

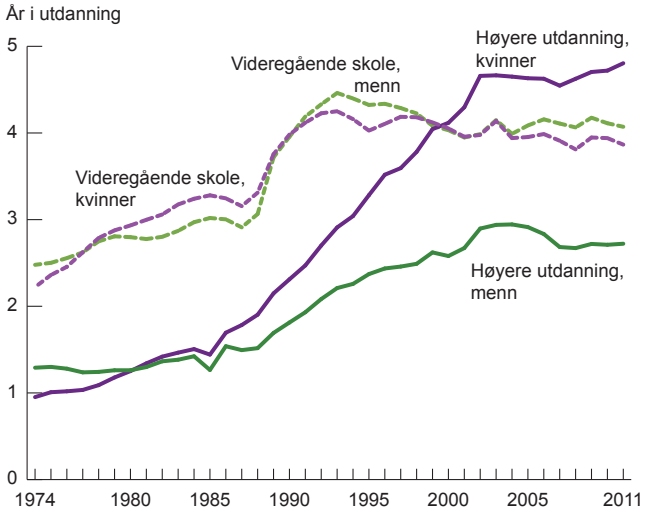

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbaserte utdanningsopplysninger.

studietilbøyeligheten var gjennomsnittlig antall år i høyere utdanning for menn kommet opp i 2,7 år i 2011, mens det tilsvarende tallet for kvinner var kommet opp i 4,8. Kvinnene utgjorde hele 60 prosent av det samlede studenttallet i 2011.

Blant kvinner i aldersgruppen 22-24 år er nå halvparten i gang med høyere utdanning, mens det tilsvarende tallet for menn er rundt 30 prosent. Selv om studietilbøyelighetene faller markant fram mot 30 år, er det en god del menn og kvinner som studerer ved universitet og høgskoler i godt voksen alder. Kvinnene dominerer også her.

Det er en stadig økende andel av studentene som ikke fullfører en grad. Av de om lag 40 100 nye studentene som startet på høyere utdanning høsten 2000, var det 41 prosent som ikke hadde fullført en grad etter ti år. Sammenlignet med studentene som startet ti år tidligere, er dette en økning på 6 prosentpoeng. Det er fortsatt høyest andel menn som ikke fullfører. I 2000-kullet stod nesten halvparten av de mannlige studentene uten fullført grad etter ti år. Tilsvarende andel for kvinner var drøye 36 prosent.

Arbeid ved siden av studiene er en vesentlig årsak til at både utdanningen drar ut i tid og at fullføringsprosentene blir relativt lave. Ved å summere tidsbruken i videregående og høyere utdanning vil en gjennomsnittlig mann i befolkningen nå være i utdanningssystemet i gjennomsnitt 7 år etter grunnskoleutdanning, mens det tilsvarende tallet for kvinner er 9 år.

Figur 4.14. **Andel studenter i høyere utdanning etter kjønn og alder. Prosent**

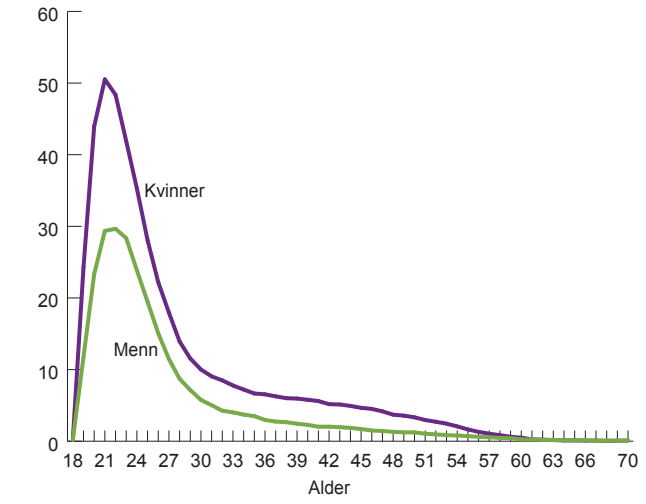

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbaserte utdanningsopplysninger.